

Gospodăria rurală tradițională din Vâlcea

Ionuț Dumitrescu
ionut_gabriel@yahoo.com

Element fundamental al peisajului cultural al așezării rurale tradiționale, gospodăria țărănească constituie un fenomen complex, rezultat al interacțiunii unor factori care au determinat o anumită organizare a spațiului de către om, pentru a răspunde în mod adecvat trebuințelor sale economice, sociale și culturale. Spațiul gospodăriei se înscrie organic cu mediul natural; acesta oferă și materia primă pentru construcții, influențând tehnologia construcției, ca și soluțiile arhitectonice.

Gospodăria este definită după domeniul din a cărui perspectivă este analizată, ca o microunită complexă, componentă structurală indispensabilă a satului¹; centrul economic al familiei, unde au loc procesele de producție și unde se concentrează produsele realizate din agricultură sau din alte activități economice²; unitate morfo-funcțională, în care își desfășoară existența familia monocelulară, fiind așezată pe un spațiu care aparține unui neam (sau care devine ca atare), un loc în care sunt construite casa și anexele gospodărești, eventual, spații de cultură agrară³; unitate social-teritorială formată dintr-un complex de construcții (casa și construcțiile anexe) ridicate în cadrul unui spațiu delimitat – curtea și grădina ce aparțin unei familii care locuiește și folosește în comun bunurile agonisite⁴; ansamblul arhitectural, compus din casă și toate clădirile anexe, grupate la un loc în cadrul unei curți⁵ sau o unitate formată dintr-o locuință și din persoanele înrudite care locuiesc împreună, având buget comun și valorificând în comun bunurile dobândite⁶.

Criteriile care dau notă comună și diferențiază gospodăriile unele de altele, dând posibilitatea de a le clasifica în tipuri, sunt planul casei și al acareturilor, modul de grupare în cadrul întregii gospodării, numărul și dimensiunea construcțiilor gospodărești, materialul și tehnica de construcție, arhitectura și ornamentica acareturilor⁷. Din punct de vedere volumetric, gospodăria sătească se poate defini ca fiind o succesiune de spații închise și semideschise, grupate în jurul ariei active a ogrăzii. În configurația ca sinteză funcțională plastică și structurală a teritoriului de amplasare cu elementele

¹ Monica Budiș, *Gospodăria rurală din România*, Editura Etnologică, București, 2004, p. 27.

² Lucia Apolzan, *Carpații, tezaur de istorie. Perenitatea așezărilor risipite pe înălțimi*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București 1987, p. 18.

³ Alina Ioana Ciobănel, *Înrudire și identitate*, Ed. Etnologică, București 2002, p. 59.

⁴ Ioan Toșa, *Contribuții la studiul așezărilor rurale românești*, în Biharea, XVI, Oradea, 1986, p. 347.

⁵ Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Ed. Academiei, București 1981, p. 65.

⁶ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ed. Academiei, București 1975, p. 343.

⁷ Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Ed. Științifică, București 1973, p. 132.

construite, gospodăria se constituie în plan spiritual ca replică a ordinii și unității universale, simbolul raportului om-natură⁸.

Pornind de la o analiză comparativă a funcțiilor îndeplinite de fiecare element component, considerăm gospodăria o unitate social-economică și teritorială, un ansamblu de bunuri mobile și imobile, compus din casa de locuit (nucleul gospodăriei), construcțiile anexe, construcțiile economice, terenul aferent și împrejuririle. Ca orice element cultural care trebuie să aibă o anumită funcționalitate, gospodăria în ansamblu și fiecare componentă în parte sunt rezultatul preocupării oamenilor de a asigura adăpost familiei, animalelor și uneltelor, spațiu organizat pentru producția, depozitarea și conservarea produselor și a alimentelor, consumul acestora și, în același timp, spațiu pentru activitatea familială și spirituală. Nucleul gospodăriei vâlcene îl constituie, așadar, casa, spațiul destinat adăpostirii membrilor familiei. A construi o casă înseamnă în majoritatea cazurilor a întemeia o gospodărie, casa fiind expresia cea mai perceptibilă a nașterii unei noi unități economice, fapt valabil pentru satele românești până în secolul al XX-lea.

Cea mai mare parte a gospodăriilor țărănești din trecut aveau o economie mixtă, ele ocupându-se în proporții diferite cu agricultura, creșterea vitelor și a oilor, pomicultura și viticultura. Caracterul mixt era expresia necesității pentru gospodăria țărănească de a-și produce singură aproape tot ce avea nevoie pentru susținerea ei.

Caracterul mixt al ocupațiilor a influențat în mod direct structura și funcționalitatea gospodăriei, care a reflectat natura îndeletnicirilor umane, complexitatea lor. Construcțiile anexe se grupează în unități formând gospodării, iar gospodăriile se diferențiază potrivit structurii așezării umane din care fac parte, felul construcțiilor anexe în cadrul gospodăriilor fiind, deci, diferit, după tipul așezării⁹.

Gospodăria vâlceană poate fi privită din următoarele puncte de vedere: gospodăria permanentă în vatra satului și gospodăria temporară. Gospodăria permanentă, așezată în vatra satului, cuprinde casa de locuit, acareturile destinate creșterii animalelor și cele necesare depozitării produselor agro-alimentare. La acestea se adaugă împrejurirea, poarta, fântâna, cunia, și „umblătoarea”.

Caracteristica principală a organizării gospodăriei din Vâlcea este tendința de retragere a casei către mijlocul lotului de pământ ce formează bătătura, ceairul¹⁰ sau curtea. Acest lot rezervat curții era totdeauna mare, uneori (în satele de moșneni) el fiind chiar cureaua, adică lotul stăpânit de o familie. Chiar în satele în care casele erau trase la linie, casa nu era așezată în apropierea șoselei, ci stătea retrasă spre fundul curții. Din acest punct de vedere, se poate observa în general o așezare pe lotul propriu de cultură a gospodăriilor vechi. Orientarea casei este determinată, în primul rând, de soare, fațada fiind în general orientată spre sud și, uneori, spre răsărit; în acest din urmă caz, șoseaua este elementul principal de determinare a orientării casei.

⁸ *** , *Institutul de Proiectare Prahova, Studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare*, Ploiești , 1988 p. 7.

⁹ *** , *Arta populară românească*, Ed. Academiei, Bucuresti 1969, p. 162.

¹⁰ Denumire întâlnită în satele pe valea Luncavățului și cea a Oltețului.

Din punct de vedere economico-funcțional, gospodăriile vâlcene se împart în următoarele categorii: gospodării cu economie axată pe creșterea animalelor, gospodării cu economie axată pe agricultură și creșterea animalelor, gospodării cu economie axată pe creșterea animalelor și viticultură și gospodării cu economie mixtă (mai mult de două ocupații). Anexele gospodărești sunt amplasate fără anumite reguli sau după reguli mai mult sau mai puțin rigide: pe o latură, în prelungirea casei, ori pe două laturi, paralele cu casa. În zona montană a Vâlciei, unde predomina gospodăria axată pe creșterea animalelor, construcțiile anexe dominante sunt, în special, cele pentru adăpostirea animalelor și a hranei necesare acestora. În zona subcarpatică, alături de creșterea animalelor, o pondere însemnată o au pomicultura și viticultura. Adăposturile pentru animale continuă să rămână construcțiile de bază, alături de care apar anexe adecvate practicării ocupațiilor specifice acestui areal: uscătorii și cuptoare pentru fructe, pivnițe pentru vin, poverne. În zona de luncă, cu economia axată pe agricultură și creșterea animalelor, acareturile dominante sunt cele pentru păstrarea și depozitarea cerealelor.

În cazul construcțiilor cu caracter sezonier sau al elementelor gospodărești permanente, cu funcții specializate, acestea trebuie privite ca anexe ale gospodăriei din vatră. Gospodăriile permanente din moșie trebuie considerate ca formând un al doilea nucleu. În afara similitudinilor de plan, elevație, materiale și tehnici de construcție, atât gospodăria din intravilan, cât și cea din extravilan, sunt polifuncționale. Această mare dispersare în intra și extravilanul localităților trebuie înțeleasă ca o mare disponibilitate a țaranului român, care a gândit suprafața totală a satului ca pe o unitate bazată pe interacțiunea om-mediu natural¹¹.

În componența tipurilor de gospodării vâlcene, au apărut construcții diferite, în funcție de profilul lor economic, de bunurile de care dispuneau oamenii și de materialele avute la îndemână. Astfel, adăposturile pentru animale erau de mai multe categorii. Una dintre formele cele mai simple și esențiale prin structura sa constructivă este pătuiagul alcătuit din patru sau șase stâlpi puternic înfiți în pământ, care susțin niște grinzi orizontale, ce formează o platformă, pe care se construiește un acoperiș rudimentar de paie sau se urcă fânul cosit, formând o claie. Servind drept adăposturi pentru vite sau șopron pentru care și unelte, pătuiagele se vedeau deseori răsărind din curțile gospodăriilor vâlcene, conferindu-le un anumit pitoresc prin formele înalte și rotunjite ale stogurilor de fân suspendate pe stâlpi¹².

Cel mai important adăpost pentru animale este grajdul, cunoscut în unele sate vâlcene și sub denumirea de *coșer* sau *słom*. Această construcție polarizează în jurul ei restul acareturilor. Grajdurile erau amplasate fie în spatele casei, cu fața la curte, fie pe o latură a casei, fie la intrarea în gospodărie, fără o regulă strictă. Sub același acoperiș cu el erau șopronul și o magazie. Șopronul este un spațiu de adăpost pentru atelaje, unelte și, uneori, pentru lemnele necesare iarna. În trecut, grajdurile se construiau din nuiete împletite pe furci sau din bârne de lemn, cioplite sau necioplite, acoperite cu șindrilă. Mai târziu, s-au făcut din scândură sau bârne groase. Grajdul în polată apare ca o anexă specifică în Țara Loviștei, căpătând individualitate datorită pereților din piatră de

¹¹ Monica Budiș, *op.cit.*, p. 70.

¹² *** , *Arta populară din Vâlcea*, Râmnicu Vâlcea, p. 55.

râu pentru elevație și lemn pentru fânar. Amenajat sub prelungirea acoperișului, la spatele casei, grajdul proteja peretele lung al locuinței de intemperii. Construcția folosea pentru adăpostul animalelor din gospodărie: porci, viței, oi. Uneori, grajdul amenajat în polată devine spațiu de depozitare, sau prin segmentare, bucătărie de vară asociată cu cămări sau coteț. O notă specifică pentru unele așezări vâlcene o dădeau grajdurile aflate în afara gospodăriei, pe moșia din sat, undeva într-o grădină. Ele erau construite din bârne masive și acoperite cu șindrilă. Deasupra aveau un pod înalt pentru depozitarea fânului. Supraetajarea grajdului pentru nutreț a căpătat numele de fânar, de unde, apoi, toată construcția a luat numele de fânar.

În fiecare gospodărie exista și un coteț pentru păsări și o cocină sau coteț pentru porci. Acestea puteau fi amenajate sub sau alături de alte construcții anexe. În unele sate de pe Valea Oltețului, cocinele sau cotețele porcilor erau adâncite în pământ, căpătând înfașurarea unor bordeie, alcătuite din două furci de susținere a unei grinzi orizontale, peste care se așezau capetele de sus ale lemnului ce formau învelișul¹³. Cotețul pentru păsări era alcătuit din patru pari bătuți în pământ și câteva scânduri așezate vertical care formau o mică încăpere patrulateră, prevăzută cu șită de lemn în față, servind ca adăpost pentru găini sau rațe. În multe cazuri, cotețul avea dublă funcționalitate: la parter era adăpostit porcul, iar la etaj, păsările. În Vâlcea au existat și cotețe suspendate în prăjini, dar acestea erau destinate mai ales porumbeilor¹⁴.

Un adăpost important pentru păstrarea cerealelor era pățulul. Ca și coșurile de nuiete, pățulele aveau ca parte componentă principală țarcul confecționat din patru tălpi așezate - două câte două - în lung și în „curmeziș”. Vertical, în tălpi se înfigeau stâlpi printre care se împleteau nuietele. Capetele superioare ale acestor puncte de sprijin erau prinse de grinzi. În majoritatea satelor vâlcene, pățulul era construit din furci masive de stejar (2-6, în funcție de mărime) de care se prindea coșul de nuiete împletite ori lănteț de brad, făcând parte din categoria anexelor destinate păstrării produselor agro-alimentare netransformate. Întotdeauna era amplasat la vedere și în apropiere de locuințe, pe cel mai ridicat teren, cu scopul favorizării circulației curenților de aer necesar uscării porumbului depozitat în el. Treptat, acestuia i s-a adăugat câte o perdea pe spate și pe lateral, cu scopul adăpostirii instalațiilor tehnice (teascurile cu pene pentru zdrobit semințele de dovleac sau floarea soarelui) ori pentru mijloace de transport (car, cărută). În partea nordică și centrală a zonei Vâlcea furcile erau mult mai înalte în comparație cu cele din sudul zonei al căror coș se sprijinea pe „popi” de 30-50 cm. Pentru rezolvarea anumitor probleme și pentru a câștiga spațiu, la fațada acestuia se construia o prispă deschisă, pe care se așezau stupii de albine¹⁵. Materialul de construcție a variat în decursul timpului, de la nuietele de alun, până la șipcile de brad (lănteț).

¹³ Gheorghe Iordache, *Ocupații tradiționale pe teritoriul României*, vol. II, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1986, p. 160.

¹⁴ *** , *Habitatul*. Raspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român, vol. I. Oltenia, Ed. Etnologică, București, 2005, p. 99.

¹⁵ Nicolae Georgescu, *Așezările și arhitectura rurală de pe Valea Bistriței*, în *Buridava. Studii și materiale* nr. 3, Râmnicu Vâlcea, 1979, p. 195.

Nelipsite din nicio gospodărie, bucătăriile de vară, numite, în unele zone, „cunii”, sunt destul de vechi în Vâlcea. Cunia se prezintă sub forma unei încăperi construite din bârne. Ea putea fi amplasată în spatele curții, în prelungirea casei sau paralel cu ea. Uneori, alături de bucătărie, unde se putea și locui, se construia o magazie pentru depozitarea produselor alimentare, având deci funcția de „alimentară”. Vara, „perdeaua” (aplecătoare pe una din laturile casei) putea deveni bucătărie. La casele vechi, lipsite de celar și pivniță, perdeaua a îndeplinit și rolul acestora, servind ca depozit pentru unele alimente.

Un acaret specific zonei Vâlcea era căsoaia, o construcție de lemn de dimensiuni reduse (lungimea, circa 4 m, lățimea circa, 3 m), în care se adăposteau în trecut hainele și alimentele în cantități mici. Căsoaia vâlceană avea aceeași funcție cu cămara separată de casă a gospodăriilor din Munții Apuseni sau din nordul Moldovei. Căsoaia era așezată totdeauna în apropierea casei, pentru a putea fi supravegheată și pentru a se umbla cu ușurință la ea. Unele căsoaie erau construite pe un mic beci din piatră, care adăpostea diferite produse agro-alimentare.

Cu timpul, locul vechii căsoaie a fost luat de pivniță. Cea mai puternică tradiție a păstrării vinului la pivnițele de pe dealurile cu vii s-a conservat în Oltenia de Nord. Mai cu seamă în satele de moșneni din Mehedinți, Gorj și Vâlcea, până către Primul Război Mondial, unde pivnițele de pe dealuri păreau a fi adevărate așezări cu case așezate¹⁶. Pivnița, numită în Vâlcea și conac de vie, se înâlnea cu precădere pe Valea Oltețului și în zona Drăgășanilor. Ca și casele, pivnițele se lucrau din bârne masive și cioplite cu securea; aveau drept temelie piatră de râu sau trunchiuri de copaci (groși sau bolovani) obținuți din „jipani” (copaci mari) și erau acoperite cu blană, scândură. Intrarea în pivniță se făcea printr-o ușă cu țâțână, obținută dintr-o blană masivă. Partea din spate a ușii se numea cotoc. Acesta intra în cuib (o scobitură în prag) și, prin rotire, ușă se deschidea sau se închidea. Pereții se terminau la partea superioară cu o cunună de bârne, care forma baza de susținere a șarpantei acoperișului. Pivnițele nu aveau pod iar fumul din vatra liberă ieșea de sub acoperiș.

O tradiție pentru Vâlcea, atestată documentar începând cu secolul al XIX-lea, este fierberea țuicii din prune. După ce se coceau, prunele se scuturau cu prăjina, se depozitau în vase mari de lemn, unde fermentau adăpostite sub șopuri sau perdele. Pentru a fi distilate, prunele fermentate erau duse la cazan – instalatie amenajată sub construcții ușoare, numite poverne. Acestea erau niște construcții care reflectau ponderea pe care pomicultura o deținea în economia satelor vâlcene. Povarna era, de cele mai multe ori, o construcție simplă: 4 pari înfiți în pământ, cu un acoperiș într-o singură apă, cu instalația de distilare (cazanul) și cu întreaga incintă în care erau depozitate vasele cu prune, butoaiele pentru țuică etc. În satul Blidari, am întâlnit o povarnă ridicată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, realizată din bârne rotunde de stejar, cioplite și încheiate la capete. Tălpile masive sunt așezate pe o zidărie de piatră de râu nelegată. Este compartimentată în două încăperi ce comunică între ele cu două uși de intrare. O încăpere este destinată pentru butiile cu prune și butoaiele pentru depozitat țuica, iar în cealaltă încăpere se află cazanul de țuică și putina de răcire. La acoperiș exista o lucarnă de evacuare a fumului.

¹⁶ Paul Petrescu, N. Al. Mironescu, *Construcții viticole din Gorj*, în *Cibinium*, 1967-1968, p. 287.

Pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, în principalele zone pomicole ale țării între care și Vâlcea, au câștigat teren construcțiile de uscarea a fructelor numai prin căldură. Clădite din piatră, din cărămidă arsă ori nearsă, din bârne căptușite cu lut, ele aveau dimensiuni apreciabile și se compuneau din două compartimente – cel de jos, cu focul, și cel de deasupra, cu lesele – separate printr-un pod lucrat din scânduri lipite cu lut. În Bărbătești, Slătioara, Păușești-Otăsău s-au folosit cuptoare ai căror pereți se zideau din cărămidă nearsă sau din piatră de râu și se lipeau, apoi, cu mortar. Lemnele se introduceau pe două guri înalte de circa un metru, amenajate în partea inferioară a cuptorului. După aprinderea lemnului, gurile se înfundau. Din aceleași materiale ca și cele întrebuințate la pereți, deasupra celor două guri se executa un pod. Peste el se fixau trei-patru lese sau gratii cu fructe între care rămânea un spațiu de 20-30 cm.

În afara acareturilor care se regăseau în gospodăria propriu-zisă, pentru adăpostirea animalelor s-au amenajat în hotarele satelor vâlcene conace care constituiau adevărate gospodării, locuite însă temporar. Un conac se compunea dintr-o locuință umană și dintr-un adăpost pentru animale. Locuința se numea colibă sau hodaie și era construită după o tehnică rudimentară, de obicei din pari împletiti cu nuiiele, lipite cu pământ. Acoperișul consta din coceni, fân, resturi furajere. Din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, hodaiele au început să fie construite din bârne, având acoperiș de șită. Hodaia avea o singură încăpere, în colțul căreia se găsea o vatră liberă pentru foc. În fața hodaiei, în aceeași împrejurime cu ea, se află adăpostul pentru animale. Oile se țineau într-o târlă confecționată din nuiiele, care avea câte o furcă de lemn (stâlp de susținere) în fiecare colț, peste care se puneau legături, iar peste acestea se așezau slime (lemne subțiri). Animalele mari se adăposteau în grajduri sau sub șopruri, executate din pereți de lemn, cu acoperiș de șită. În apropierea conacului se găseau și clăile de fân, împrejmuite cu un țarc de nuiiele, care nu permitea accesul animalelor¹⁷.

O construcție interesantă, servind pe post de locuință temporară, este surla, o colibă de formă conică. Surla se găseau în număr mai mare în Țara Loviștei sau în imediata sa apropiere. Surla era formată din lemne suprapuse, așezate în picioare, la o oarecare distanță unele de altele și adunate la vârf. În raza satului Titești s-au ridicat surla compuse din 12 căpriori, uniți lateral prin 14 lați. Baza unei astfel de construcții, o forma un număr de opt tălpi pe care se sprijinea scheletul acoperit cu șindrilă de sus până jos. În vârf, surla avea o suprastructură, ca o căciulă, să nu se infiltreze apa¹⁸.

Unitatea ansamblului gospodăresc se manifestă și în alcătuirea sa din punct de vedere al materialelor și tehnicilor de construcție¹⁹. Pentru pereții anexelor gospodărești din Vâlcea, materialul tradițional utilizat cu preponderență a fost lemnul, mai ales sub formă de bârne. De altfel, există o strânsă corelație între materialul de construcție și mediul ambiental, cu formele specifice de relief, dar și cu bogățiile naturale. Este cât se poate de firesc ca în

¹⁷ Idem, *Unitate și diversitate socio-etnografică*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1977, p. 73.

¹⁸ Ion Chelcea, *Asupra surlei, ca adăpost omenesc elementar în Muzeul Satului. Studii și cercetări*, București 1970, p. 51.

¹⁹ Monica Budiș, *op. cit.*, p. 68.

Vâlcea, o regiune cu păduri și arboret din abundență, să predomine lemnul. Anexe gospodărești din pământ bătut sau chirpici s-au construit în unele sate din sudul zonei Vâlcea, în vreme ce în partea nordică s-au ridicat grajduri sau poverne cu pereții din piatră de prund, rotundă. La Căineni, piatra se folosea pentru spatele acareturilor ce adăposteau animalele, fie sterp (fără liant), fie cu mortar de var.

În ceea ce privește temelia, în funcție de o serie de factori, ca vechime a gospodăriei sau tradiția locală, în cazul anexelor gospodărești din Vâlcea se întâlnește următoarea situație:

- absența temeliei;
- așezarea tălpilor de lemn ale construcției pe bolovani mari de piatră, amplasați la cele patru colțuri;

- susținerea construcției pe furci de lemn, bătute direct în pământ;
- temelia din piatră cu structură continuă, cu sau fără liant;
- temelia din cărămidă (după al doilea război mondial).

Înălțimea temeliei varia în funcție de zonă și de configurația terenului: de la 20-30 cm până la un metru.

Tehnica cununilor de bârne orizontale (blockbau), cu o largă răspândire în arhitectura tradițională vâlceană, prezintă o mare unitate, variantele sale ținând, mai ales, de diferența între bârnele rotunde și cele cioplite. Bârnelor rotunde necioplite din lemn de stejar, fag, brad, plop, cojite ori nu, mai purtau denumirea de druiți. Tehnica bârnelor cioplite, apărută ulterior, de cele mai multe ori coexistând cu tehnica bârnelor necioplite, a cunoscut o largă răspândire la sfârșitul secolului al XIX-lea. În satele situate pe Valea Otăsăului, spre exemplu, din bârne de stejar sau plop, cioplite sau necioplite, se făceau absolut toate construcțiile, inclusiv unele magazii sau bucătării.

La bârnele cioplite a început să se bată peste ele cercuială de nuiete de salcie, plop sau alun, ca să prindă tencuiala, să nu cadă. În trecut, acestea purtau numele de grătărele; se tencuiau, iar apoi se văruiau.

Îmbinarea bârnelor la colțurile construcțiilor bătrânești poartă patru denumiri: în cheie, în frânghiu, în crestez, în coadă de rândunică. „La cheotoare, capetele bârnelor rotunde rămăneau aparente, în exterior, iar la cele cioplite, cheotoarea era dreaptă. Erau și îmbinări în formă de coadă de rândunică (săbiat, cap la cap). Capul bârnelor se cioplea în piez, să se facă scob, în care se băga capul altei bârne”²⁰.

Acoperișul are un rol important în adaptarea construcției la condițiile mediului natural, în asigurarea rezistenței și durabilității acesteia. Formele tradiționale ale acoperișului locuinței din Vâlcea, rezultat al unei îndelungate experiențe, au fost preluate, în genere, și de construcțiile anexe. Predominant este acoperișul în patru ape, cu diferite înclinații ale pantei, condiționate de factorul geografic, urmat de cel în două ape; la polate sau șopruri, forma acoperișului este într-o apă. Învelitorile erau realizate din șindrila. Aceasta se bătea prin așezarea a trei șite una peste alta, decalate la un sfert din lățime. Șindrila (șița) se făcea din lemn de brad sau fag și avea lungimea cuprinsă între 60-75 cm, iar lățimea între 6-12 cm. La Slătioara, șița ascuțită la vârf se numea țap, iar cea în coadă de rândunică-floare. Grinda inferioară de la baza

²⁰ Informator Gheorghe Daneș, 83 de ani, satul Căinenii Mici.

șarpantei, în care se prind căpriorii, poartă denumirea de talpă, coș, legătură sau vântură, în vreme ce grinda superioară se numește coamă, comar, legătură, culme de sus sau cunună. Căpriorii se prindeau în trecut în cuie de lemn, iar apoi, în cuie de fier (țigănești). Numărul și lungimea lor varia în funcție de lungimea construcției.

Sursele de apă potabilă construite în vatra satului au ținut cont de natura acestuia, de mărimea și de puterea economică a fiecărei familii în parte. Două sunt categoriile de fântâni din vatra satului: cele de folosință comună, realizate fie de obștea satului, la intersecția unor drumuri principale, fie de anumiți săteni, pentru cinstirea memoriei înaintașilor, și fântâni particulare; acestea din urmă erau construite spre șosea, cu posibilități de alimentare din drum, prin practicarea, în gardul împrejmuitor, a unei porțițe sau a unui pârleaz. În decursul timpului s-au cristalizat trei tipuri de asemenea construcții, și anume: știubeiul simplu, știubeiul cu cumpănă și fântânile cu roată.

Știubeiul simplu era realizat prin săparea unei „zăcători”, de formă pătrată ori rotundă, la 1-2 metri adâncime, la nivelul solului, având un rând de ghizduri de lemn. Știubeiele cu cumpănă, majoritare în sat, aveau următoarele elemente: „zăcătoarea”, realizată până la apă din ghizd rotunde (obezi) de stejar, iar sub apă, căptușite cu pietre de râu, și o furcă din stejar masiv, având la partea superioară două crăcane prin care trecea cumpănă, o treime în spate și două în față, având în spate greutate de echilibrare. De cumpănă se lega „lumânarea” dintr-o bucată sau două, prinse în balamale cu cioc. De „lumânare” se prindea găleata (vadra, ciutura), prevăzută cu o grilă de lemn sau fier, pentru a împiedica animalele să bea direct din ea. Inconvenientul acestui tip de instalație pentru scos apa rezultă din faptul că întreaga construcție nu poate fi acoperită. Astfel, au apărut fântânile cu roată, de dimensiuni mai mici, care puteau fi construite sub acoperiș. Acest tip de instalație este alcătuit din : „zăcătoare” și două furci din lemn, prin care trece un ax, pe care rulează un lanț cu una sau două găleți. Acționarea axului se face cu ajutorul unei roți. În hotarul satului, cea mai remarcabilă realizare este „fântâna cu cai”. Realizare de excepție în sistemul constructiv al lemnului la români²¹ aceasta era formată din următoarele elemente: zăcătoare sau visteria (numită și bârâcea, în zona Drăgășanilor), o groapă dreptunghiulară, de obicei necăptușită în interior (sub apă), loazbele la suprafața, fruntarul la fațadă și blăniile laterale, terminate sub formă de capete de cai.

Împrejmuirea gospodăriilor din Vâlcea a fost realizată în timp din diferite materiale și în diferite tehnici. În zona montană, au existat gospodării fără împrejmuiți sau despărțiți prin terenuri cultivate. S-au folosit gardurile naturale din mărăcini, din nuiele împletite, din uluci de anine și din lați de stejar. În privința gardurilor din mărăcini, se folosea următoarea tehnică: parii se băteau la distanțe de 50-60 cm și mărăcinii se împleteau orizontal, cu mâna, uneori și vertical sau se bătea câte un par de salcie din metru în metru, se puneau mărăcinii cu furca de lemn, iar deasupra un pleter de nuiele. În secolul al XIX-lea se făceau garduri din pari lați și groși de 15-20 cm, făcuți cu securea și

²¹ Andrei Pănoiu, Un sistem constructiv al lemnului în Oltenia. Studii și comunicări. Etnografie, Craiova, 1974, p. 12.

împlețiți, sus, cu 4-5 rânduri de nuiiele²². Fațadele gospodăriilor erau lucrate îngrijit, gardul fiind realizat din ulucă, astfel: se înfingeau pari din doi în doi metri, se fixau două rânduri de lați și se bătea uluca vertical; ea era de cele mai multe ori „lucrată” la partea superioară.

Accesul în gospodărie se făcea prin intermediul porților cu două intrări – pentru oameni și pentru animale sau atelaje. Erau construite din lemn de stejar, batanții fiind construiți din blăni masive, dar și din lați jucați în formă de horă sau redând diferite motive geometrice. Întreaga poartă era acoperită, acoperișul din șindrilă fiind la început în patru ape, iar ulterior, în două ape. Au existat și porți simple, fără acoperiș, numai din stâlpi. Pe valea Luncavățului a apărut un tip de porți joase, ai căror stâlpi erau sculptați și care se terminau în vârfuri ascuțite.

Împreună cu locuința, gospodăria se instituie ca un cadru creator și consumator al întregului proces de civilizație și cultură ale unei comunități rurale (pe plan restrâns), al culturii și civilizației întregului popor (în sens lărgit). Civilizația și cultura, întregul mod de viață al unui popor s-au creat, consumat, revitalizat și perpetuat în sânul locuinței, al gospodăriei și al așezărilor repartizate la nivelul întregii țări. Factorul dinamizator care, plecând de la tradiție, pe care a conservat-o, dar care a fost accesibil și la aspectele novatoare a fost micro sau macrofamilia, oamenii care au populat locuințele, gospodăriile și așezările respective²³. Aceasta a fost cea care a respectat permanent legătura între tradiție și contemporaneitate.

Summary

The household

The main reason of the cultural landscape of the traditional rural establishment, the household is a complex phenomenon, the outcome of an interaction of some main agents which determine, a new organisation of the space habituated by the humans for giving answers in a appropriate manner of the economical, social and cultural skills.

The household room is organic with the natural environment; this offers also the materials for constructions, influencing the building technologies as the architectural solutions.

The Valcea household can be supervised after these reasons: the permanent household, the temporary household and the seasonal household. At these ones are added the surrounding areas, the gate, the fountain and other main elements.

As an economical and functional reason, our traditional households are: households with an economy build by raising animals, households with an

²² Ion Ghinoiu (coordonator), *Atlasul Etnografic Român. vol. 1. Habitatul*, Ed. Academiei Române, București 2003, p. 93.

²³ Monica Budiș, *op. cit.* p. 27.

economy build by agriculture and raising animals, households with an economy build by raising animals and viniculture, and households with a mixt economy (more tnah two goals).